

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2023 року

Зміст

1. Спори про захист честі, гідності та ділової репутації	5
1.1. Не підлягає спростуванню інформація, отримана під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні, оскільки законом встановлений інший порядок оскарження такої інформації (її дослідження здійснюється під час досудового розслідування у відповідному кримінальному провадженні)	5
2. Спори, що виникають із земельних правовідносин	7
2.1. Якщо позов спрямований на відновлення власником володіння спірною земельною ділянкою, вимогу про зобов'язання фізичної особи, яка незаконно набула права власності на земельну ділянку фермерського господарства, повернути у відання держави земельну ділянку слід розуміти як вимогу про витребування цієї ділянки з чужого незаконного володіння на користь власника	7
3. Спори, що виникають з правочинів, зокрема договорів	11
3.1. Особа, яка є власником нерухомого майна, набутого у власність на підставі договору довічного утримання, відповідно до частини третьої статті 388 ЦК України має право на його витребування від останнього набувача, який набув право власності на це саме майно за договорами дарування в осіб, які не мали права його відчужувати	11
4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань	13
4.1. Враховуючи споживчий характер правовідносин між банком та споживачем, за відсутності належних і допустимих доказів сумніви та припущення мають тлумачитися переважно на користь споживача, який зазвичай є «слабкою» стороною в таких цивільних відносинах, правові відносини споживача з банком фактично не є рівними	13
5. Спори, що виникають із трудових правовідносин	16
5.1. Вирішуючи позови про поновлення на роботі осіб, звільнених за пунктом 8 статті 36 КЗпП України, суди повинні мати на увазі, що на підставі цієї норми припиняється трудовий договір за наявності умов, визначених сторонами в контракті для його розірвання. Порушення хоча б одного з пунктів контракту є підставою для його дострокового розірвання	16
6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	19

- 6.1.** Невиконання одним з батьків судового рішення щодо визначення місця проживання дитини з іншим з батьків, яке набрало законної сили, відсутність законодавчого врегулювання примусового виконання рішення суду про визначення місця проживання дитини є підставою для захисту прав позивача в порядку, визначеному статтею 162 СК України, шляхом пред'явлення позову про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання 19
- 6.2.** Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними, тому може сама звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів з батьків, які не можуть досягнути згоди щодо стягнення аліментів на її утримання 21
- 6.3.** Вирішуючи спір про поділ майна подружжя, суд повинен розглянути можливість здійснити поділ спільного сумісного майна подружжя без визначення грошової компенсації або з визначенням такої у мінімальному розмірі 23
- 7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин** 25
- 7.1.** Обов'язковою умовою переходу до спадкоємців у порядку спадкування права вимагати визнання за ними права власності на квартиру, в якій проживав спадкодавець, але помер до вирішення питання відповідним державним органом про її приватизацію, є звернення спадкодавця до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою 25
- 7.2.** Такі обставини, як тяжкий стресовий стан, спричинений втратою матері у 18-річному віці, необхідність отримання свідоцтва про смерть спадкодавця з апостилом та незначний проміжок пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини (менше двох місяців), є достатніми правовими підставами для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини 28
- 8. Питання процесуального права** 29
- 8.1.** Якщо апеляційний суд після подання заяви про усунення недоліків установив наявність інших недоліків апеляційної скарги, які в ухвалі про залишення її без руху не зазначались, то суд не позбавлений можливості повторно залишити апеляційну скаргу без руху із зазначенням таких недоліків та встановленням заявникові строку для їх усунення 29
- 8.2.** Спір за позовом особи, яка не була ні учасником кримінального провадження, ні учасником виконавчого провадження, в межах якого було накладено арешт на майно, та звернулася до суду за захистом своїх прав як співвласник майна, є приватноправовим і підлягає

розгляду за правилами цивільного судочинства	31
8.3. Не можна зупиняти провадження у справі через перебування позивача у складі Збройних Сил України, якщо він активно бере участь у розгляді справи та наполягає на продовженні її розгляду	33
8.4. Законодавством встановлено позасудовий порядок отримання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, що є підставою для відмови у відкритті провадження за заявою про встановлення факту, що має юридичне значення. Рішення про відмову у наданні вказаного статусу може бути оскаржене у встановленому законом порядку, зокрема в порядку адміністративного судочинства	34
8.5. Належним відповідачем у справах щодо відновлення доступу приватним виконавцям до Автоматизованої системи виконавчого провадження є Міністерство юстиції України як суб'єкт владних повноважень, на який покладено повноваження щодо тимчасового зупинення, створення та забезпечення функціонування зазначеної автоматизованої системи	35
8.6. Суд, який застосовує захід процесуального примусу, зокрема тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, не може вважатися стягувачем у виконавчому провадженні, оскільки є державним органом, який здійснює правосуддя у справі та видає виконавчий документ. Тому невиконання ухвали суду про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, яка набрала законної сили і в силу прямої норми закону є виконавчим документом, що підлягає негайному примусовому виконанню, з підстав відсутності відомостей про стягувача не відповідає вимогам закону.	36
Тривале невиконання судового рішення, яке за своєю природою спрямоване на забезпечення повного і всебічного встановлення судом обставин справи та в силу вимог закону підлягає негайному виконанню, створює перешкоди суду у виконанні завдання цивільного судочинства, тому може бути підставою для постановлення окремої ухвали	39

1. Спори, про захист честі, гідності та ділової репутації

1.1. Не підлягає спростуванню інформація, отримана під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні, оскільки законом встановлений інший порядок оскарження такої інформації (її дослідження здійснюється під час досудового розслідування у відповідному кримінальному провадженні)

16 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги Харківської обласної прокуратури, Товариства з обмеженою відповідальністю «Міжнародна комерційна телерадіокомпанія» (ICTV) (далі – ТОВ «МКТ» (ICTV) у справі за позовом ОСОБА_1 до Харківської обласної прокуратури, ТОВ «МКТ» (ICTV) про спростування недостовірної інформації.

Свої вимоги позивач обґрунтовував тим, що у мережі Інтернет на вебсайті відповідача у телепрограмі «ІНФОРМАЦІЯ_4» розміщено відеоматеріал, в якому висвітлювались обставини його затримання та обрання районним судом запобіжного заходу.

Позивач стверджував, що інформація, поширена у відеоматеріалі прокурором місцевої прокуратури, щодо його затримання є завідомо недостовірною та підлягає спростуванню.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій скасовано та ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено з огляду на таке.

Згідно з частинами першою, четвертою, шостою та сьомою статті 277 ЦК України фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено у друкованих або інших медіа, має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж медіа в порядку, встановленому законом. Спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена.

Статтею 29 Закону України «Про інформацію» передбачено, що інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України;

забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Задовольняючи позов, суди попередніх інстанцій керувались тим, що позивач довів факт поширення відносно нього негативної та недостовірної інформації про вчинення ним злочинів, що принижує його честь, гідність та ділову репутацію, і така інформація не є оціночним судженням. За відсутності вироку суду стосовно позивача поширення відповідачем спірної інформації порушує презумпцію невинуватості та негативно впливає на немайнові права позивача.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій та зазначив таке.

Звертаючись до суду, позивач просив визнати недостовірною інформацію, поширену прокурором місцевої прокуратури ОСОБА_2 у програмі «ІНФОРМАЦІЯ_4» у відеоматеріалі.

Частина висловлювань, які позивач вважав недостовірними, а саме: «Було затримано ОСОБА_1 на території іншої області, Сумської, міста Суми» підтверджуються офіційними документами – протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, від 12 листопада 2020 року, тобто мають фактичне підґрунтя.

Пунктом 1 частини першої статті 208 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках, зокрема, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення.

Таким чином, у висловлюванні: «...безпосередньо після вчинення ним кримінального правопорушення, пов'язаного з крадіжкою з автомобіля...», прокурор пояснив визначену кримінально-процесуальним законом правову підставу затримання особи без ухвали слідчого судді, а не вказував на винуватість позивача у вчиненні того чи іншого злочину.

Верховний Суд зауважив, що не підлягає спростуванню інформація, отримана під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні, оскільки законом встановлений інший порядок оскарження такої інформації (її дослідження здійснюється під час досудового розслідування у відповідному кримінальному провадженні).

Всупереч наведеному суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що позивач не довів, що оспорювана інформація, поширена прокурором, є повідомленням про перебіг розслідування кримінального провадження, а не

про вину позивача у вчиненні кримінальних правопорушень, й ці обставини підлягають дослідженню у кримінальному провадженні.

Також Верховний Суд врахував, що у відеоматеріалі з оспорюваною інформацією висвітлювалися події, що мають суспільне значення, оскільки вони стосувалися питань громадського правопорядку.

Висновок судів попередніх інстанцій про те, що за відсутності вироку суду поширення прокурором оспорюваної інформації щодо позивача порушує презумпцію невинуватості, є помилковим, оскільки судами помилково оцінено зміст поширеної прокурором інформації, що призвело до неправильного застосування норм матеріального права та постановлення помилкового рішення.

В контексті вимог до ТОВ «МКТ» (ICTV) Верховний Суд також звернув увагу на те, що засоби масової інформації та громадськість не позбавлені можливості в обговоренні і висвітленні питань, що мають суспільно важливе значення.

Висвітлена у відеоматеріалі інформація містить відомості про події, що мають суспільне значення та викликають суспільний резонанс, оскільки стосуються питань громадського правопорядку. Тому суспільство має бути обізнаним та ознайомленим з такою інформацією, а таке поширення інформації відповідає практиці застосування Європейським судом з прав людини статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Указане не є порушенням презумпції невинуватості (статті 62 Конституції України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 646/2173/21 (провадження № 61-3116св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896122>.

2. **Спори, що виникають із земельних правовідносин**

2.1. Якщо позов спрямований на відновлення власником володіння спірною земельною ділянкою, вимогу про зобов'язання фізичної особи, яка незаконно набула права власності на земельну ділянку фермерського господарства, повернути у відання держави земельну ділянку слід розуміти як вимогу про витребування цієї ділянки з чужого незаконного володіння на користь власника

30 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом заступника керівника Харківської місцевої прокуратури № 2 до Головного управління Держгеокадастру у Харківській області (далі – ГУ Держгеокадастру

у Харківській області), ОСОБА_1 про визнання незаконним та скасування наказу, скасування рішення, зобов'язання повернути земельну ділянку.

Судом встановлено, що в грудні 2014 року між Головним управлінням Держземагентства у Харківській області та ОСОБА_2 укладено договір оренди землі, відповідно до умов якого орендодавець передає, а орендар приймає в строкове платне користування земельну ділянку державної власності сільськогосподарського призначення, строком на 49 років. Право оренди земельної ділянки було зареєстровано ОСОБА_2 у встановленому порядку.

У липні 2015 року створено Фермерське господарство «Олта-А» (далі – ФГ «Олта-А»), керівником якого є ОСОБА_2.

Загальними зборами засновників та членів ФГ «Олта-А» в квітні 2016 року прийнято рішення про проведення приватизації земельних ділянок, які знаходяться в користуванні ФГ «Олта-А», його членами. Ухвалено подати відповідні заяви до обласного органу Держгеокадастру в десятиденний термін.

В квітні 2016 року до ГУ Держгеокадастру у Харківській області надійшла заява члена ФГ «Олта-А» ОСОБА_1 про передачу йому на підставі статті 118 ЗК України у власність земельної ділянки, площею 4,7350 га, яка перебуває у користуванні ФГ «Олта-А» на підставі договору оренди землі.

Наказом ГУ Держгеокадастру в Харківській області в травні 2016 року передано громадянину – члену ФГ «Олта-А» ОСОБА_1 у власність для ведення фермерського господарства земельну ділянку. Пунктом 3 цього наказу передбачено оформити право власності на земельну ділянку після припинення ФГ «Олта-А».

У травні 2017 року ОСОБА_1 передав спірну земельну ділянку в оренду фізичній особі-підприємцю ОСОБА_3.

Таким чином, на думку прокурора, метою отримання земельних ділянок було не створення та ведення фермерського господарства одноосібно або з членами родини, а отримання їх безкоштовно, за пільговою процедурою поза конкурсом, без проведення земельних торгів із подальшою приватизацією.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, позов задоволено повністю.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду в частині визнання незаконним та скасування наказу, скасування рішення державного реєстратора скасовано ухвалено в цій частині нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позову.

Постанову апеляційного суду в частині зобов'язання ОСОБА_1 повернути у відання держави земельну ділянку змінено, викладено мотивувальну частину у редакції цієї постанови, а резолютивну частину в такій редакції: «Витребувати з володіння ОСОБА_1 на користь держави земельну ділянку, площею 4,7350 га,

(кадастровий номер 6324681000:02:001:1073)», поновлено виконання постанови апеляційного суду у нескасованій частині з огляду на таке.

Для реалізації права на приватизацію землі, визначеного статтею 32 ЗК України та статтею 13 Закону України «Про фермерське господарство», фізична особа – майбутній засновник фермерського господарства – повинен попередньо отримати земельну ділянку в користування для створення фермерського господарства.

Якщо особа увійшла до складу членів фермерського господарства після його створення, тобто не отримавши для такого створення земельної ділянки, то вона не має права на безоплатне отримання у власність земельної ділянки, яка перебуває у користуванні цього фермерського господарства. Для отримання земельної ділянки у власність вона має звертатися до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування в загальному порядку, визначеному статтями 116, 118 ЗК України.

Земельна ділянка, що перебуває у користуванні фермерського господарства, може бути передана у власність фізичній особі – члену цього господарства лише після припинення прав останнього на таку ділянку.

У квітні 2016 року ОСОБА_1, який є членом ФГ «Олта-А», проте не передав земельну ділянку до цього господарства як засновник, звернувся до ГУ Держгеокадастру у Харківській області із заявою, в якій просив передати йому у власність земельну ділянку, яка перебуває у користуванні ФГ «Олта-А». При цьому підставою передання він зазначив статтю 118 ЗК України, тобто просив виділити йому земельну ділянку для ведення фермерського господарства на загальних підставах, проте із земель, що вже перебувають у користуванні фермерського господарства.

Верховний Суд звернув увагу, що член фермерського господарства, який не отримував земельну ділянку у користування для створення фермерського господарства, може отримати таку земельну ділянку у власність виключно на загальних підставах.

ОСОБА_1 у заяві не зазначив про наявність у нього як фізичної особи, яка бажає створити фермерське господарство, матеріальних та трудових ресурсів для ефективного здійснення фермерської діяльності. Більше того, ОСОБА_1 після передачі йому у власність спірної земельної ділянки фермерську діяльність не здійснював, а передав останню в оренду ФОП ОСОБА_3. За встановлених у цій справі обставин поведінка ОСОБА_1 щодо спірної земельної ділянки не є добросовісною.

Апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що передання спірної земельної ділянки у власність ОСОБА_1 із подальшою реєстрацією за ним права власності є незаконними.

Однак колегія суддів не погодилася з висновком суду апеляційної інстанції в частині визнання незаконним і скасування наказу ГУ Держгеокадастру

у Харківській області та в частині скасування рішення державного реєстратора з огляду на таке.

Серед способів захисту речових прав цивільне законодавство виокремлює, зокрема, витребування майна з чужого незаконного володіння (статті 387, 388, 1212 ЦК України) й усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном (стаття 391 ЦК України, частина друга статті 52 ЗК України).

Предметом позову про витребування майна є вимога власника, який не є володільцем цього майна, до особи, яка заволоділа останнім, про повернення такого майна з чужого незаконного володіння.

Вимоги про визнання незаконним (недійсним) і скасування рішення органу влади про надання земельної ділянки у власність і про скасування державної реєстрації такого права за певних умов можна розглядати як вимоги про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, якщо саме ці рішення та реєстрація створюють відповідні перешкоди.

Саме тому, виходячи з мети позову, який заявив прокурор, і його обґрунтування, вимогу зобов'язати ОСОБА_1 повернути у відання держави в особі ГУ Держгеокадастру у Харківській області земельну ділянку слід розуміти як вимогу про витребування цієї ділянки з володіння ОСОБА_1 на користь власника. Зміни під час провадження у справі в адміністративно-територіальному устрої та перехід права розпорядження певними земельними ділянками від держави до територіальної громади не впливають на можливість задоволення цього позову та виконання рішення суду на користь належного суб'єкта (територіальної громади).

Втручання у право ОСОБА_1 на мирне володіння спірною земельною ділянкою ґрунтується на законі. Легітимною метою такого втручання є публічні інтереси у контролі за раціональним використанням сільськогосподарських земель, які є обмеженим природним ресурсом. З огляду на недобросовісність поведінки у спірних правовідносинах як ГУ Держгеокадастру у Харківській області, так і ОСОБА_1, втручання у право останнього на мирне володіння спірною ділянкою та її повернення у володіння власника будуть пропорційними легітимній меті і, враховуючи встановлені обставини справи, не становитимуть для ОСОБА_1 надмірного тягаря.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 серпня 2023 року у справі № 633/409/18 (провадження № 61-19180св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113176159>.

3. Спори, що виникають з правочинів, зокрема договорів

3.1. Особа, яка є власником нерухомого майна, набутого у власність на підставі договору довічного утримання, відповідно до частини третьої статті 388 ЦК України має право на його витребування від останнього набувача, який набув право власності на це саме майно за договорами дарування в осіб, які не мали права його відчужувати

16 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання договорів дарування недійсними та витребування майна з чужого незаконного володіння та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про розірвання договору довічного утримання.

Судами встановлено, що 29 жовтня 2001 року між ОСОБА_4 та ОСОБА_3 було укладено договір дарування, за умовами якого ОСОБА_4 подарувала своєму сину ОСОБА_3 належну їй частину квартири, у зв'язку із чим останній став одноосібним власником цього житла.

У лютому 2002 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_1 було укладено договір довічного утримання, на підставі якого ОСОБА_1 набула у власність квартиру та зобов'язувалась пожиттєво утримувати та опікуватись ОСОБА_3. Зазначений договір було посвідчено державним нотаріусом та накладено заборону на відчуження квартири, про що зроблено відповідний запис у Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна.

В 2004 році у справі за позовом ОСОБА_4 та ОСОБА_3 про визнання договору дарування недійсним між сторонами спору було затверджено мирову угоду, за умовами якої сторони визнали договір дарування частини квартири від 29 жовтня 2001 року недійсним, у зв'язку з чим їх частки у праві на квартиру були відновлені.

У квітні 2005 року ОСОБА_3 та ОСОБА_4 за договорами дарування подарували ОСОБА_2 належні кожному з них частки квартири.

ОСОБА_4 померла у 2010 році, а ОСОБА_3 помер у 2012 році.

У грудні 2020 року в задоволенні позову ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про скасування обтяжень на нерухоме майно було відмовлено.

У справі, що переглядалася, рішенням суду першої інстанції у задоволенні первісного та зустрічного позовів відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції в частині відмови у задоволенні первісного позову скасовано та в цій частині ухвалено нове судове рішення, яким витребувано із володіння ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 квартиру. У решті рішення суду залишено без змін.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

За змістом частини першої статті 316 ЦК України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Зміст права власності полягає у праві володіння, користування та розпорядження своїм майном.

Згідно з вимогами статті 319 ЦК України власник володіє, користується і розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Він сам вирішує, що робити зі своїм майном, керуючись виключно власними інтересами, здійснюючи щодо цього майна будь-які дії, які не суперечать закону і не порушують прав інших осіб та інтереси суспільства.

Суд установив, що ОСОБА_3 на підставі договору дарування у 2001 році став одноосібним власником квартири, згодом (лютий 2002 рік) він відчужив зазначене житло ОСОБА_1 шляхом укладання з нею договору довічного утримання.

Відповідно до статті 425 ЦК УРСР 1963 року за договором довічного утримання одна сторона, що є непрацездатною особою за віком або станом здоров'я (відчужувач), передає у власність другій стороні (набувачеві) будинок або частину його, взамін чого набувач майна зобов'язується надавати відчужувачеві довічно матеріальне забезпечення в натурі у вигляді житла, харчування, догляду і необхідної допомоги.

Статтею 426 ЦК УРСР 1963 року передбачено, що договір довічного утримання повинен бути нотаріально посвідчений (стаття 47 цього Кодексу). У договорі довічного утримання повинна бути зазначена оцінка відчужуваного будинку, що визначається за згодою сторін, а також види матеріального забезпечення, що надаються набувачем майна відчужувачеві, та їх грошова оцінка, яка визначається за згодою сторін.

З матеріалів справи вбачається, що при укладенні договору довічного утримання між ОСОБА_3 та ОСОБА_1 вимоги статей 425, 426 ЦК УРСР 1963 року було дотримано. За нормами ЦК УРСР 1963 року не передбачалась обов'язкова державна реєстрація договорів довічного утримання, як це було зроблено щодо інших угод із відчуження нерухомості, зокрема, за договорами купівлі-продажу, міни, дарування (статті 227, 242, 244 ЦК УРСР 1963 року).

Зі змісту наведених норм та обставин справи випливає, що право власності на спірну квартиру виникло у ОСОБА_1 за договором довічного утримання з моменту нотаріального посвідчення зазначеного договору. Договір довічного утримання не розірваний, не визнавався недійсним, подальші дії відчужувача квартири щодо укладення мирової угоди про недійсність договору дарування та повернення у власність його матері ОСОБА_4 частки квартири й подальше відчуження за договором дарування квартири відповідачу не можуть свідчити про те, що дарувальники мали право її відчужувати.

Відповідно до частини третьої статті 388 ЦК України якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках.

Витребування майна шляхом віндикації застосовується до відносин речово-правового характеру, зокрема, якщо між власником і володільцем майна немає договірних відносин і майно перебуває у володільця не на підставі укладеного з власником договору. У цьому разі майно може бути витребуване від особи, яка не є стороною недійсного правочину, шляхом подання віндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 388 ЦК України.

Отже, можливість витребування майна з володіння іншої особи законодавець ставить у залежність насамперед від змісту правового зв'язку між позивачем та спірним майном, його волевиявлення щодо вибуття майна, а також від того, чи є володільцем майна добросовісним чи недобросовісним набувачем та від характеру набуття майна (оплатно чи безоплатно).

Верховний Суд зазначив, що ОСОБА_1 є власником квартири, набутої у власність на підставі договору довічного утримання, укладеного між ОСОБА_3 та нею, а відповідач набула право власності на квартиру на підставі договорів дарування від ОСОБА_3 та ОСОБА_4, які не мали право її відчужувати, отже апеляційний суд дійшов правильного висновку, що позивач має право на її витребування від останнього набувача цього житла ОСОБА_2 відповідно до частини третьої статті 388 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 161/2552/21 (провадження № 61-120св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896016>.

4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань

4.1. Враховуючи споживчий характер правовідносин між банком та споживачем, за відсутності належних і допустимих доказів сумніви та припущення мають тлумачитися переважно на користь споживача, який зазвичай є «слабкою» стороною в таких цивільних відносинах, правові відносини споживача з банком фактично не є рівними

16 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк») про захист прав споживача та стягнення грошових коштів.

Суди встановили, що позивач є держателем платіжних карток АТ КБ «ПриватБанк» № НОМЕР_1 (євро) та № НОМЕР_2 (гривні).

У липні 2022 року невідомі особи своїми шахрайськими діями заволоділи доступом до додатка «Приват24» позивача та її грошовими коштами шляхом створення у додатку «Приват24» іншої картки № НОМЕР_3 та повного перерахування грошових коштів на створений картковий рахунок.

Вказані обставини АТ КБ «ПриватБанк» не спростувало.

За фактом заволодіння грошовими коштами ОСОБА_1 звернулася до відповідача із заявою (вимогою) про проведення службового розслідування та повернення грошових коштів, які були на її карткових рахунках. АТ КБ «ПриватБанк» надано відповідь ОСОБА_1 про відмову у поверненні коштів з посиланням на те, що переказ коштів можливо здійснити лише за допомогою використання її фінансового телефону та іншої особистої інформації. Рекомендовано звернутися до правоохоронних органів.

До ЄРДР внесені відомості (за попередньою кваліфікацією за частиною третьою статті 190 КК України) про те, що невстановлена особа з використанням електронно-обчислювальної техніки, шахрайським шляхом заволоділа грошовими коштами з банківських карток ОСОБА_1. Позивача повідомлено про початок досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Рішенням міського суду позов задоволено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, залишив в силі рішення міського суду з огляду на таке.

Як свідчить тлумачення норм статті 526 ЦК України, цивільне законодавство містить загальні умови виконання зобов'язання, що полягають у його виконанні належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Це правило є універсальним і підлягає застосуванню як до виконання договірних, так і недоговірних зобов'язань. Недотримання умов виконання призводить до порушення зобов'язання.

При зверненні з позовом до суду ОСОБА_1 посилалася на те, що в липні 2022 року невідомі особи своїми шахрайськими діями заволоділи доступом до додатка «Приват24» та безперешкодно зі сторони служби безпеки банку заволоділи грошовими коштами, які були на карткових рахунках ОСОБА_1, шляхом створення у додатку іншої картки та повного перерахування грошових коштів на створений картковий рахунок. Після перерахування грошових коштів всі три карткові рахунки були закриті без її відома та погодження. Позивач вказувала, що жодних смс-повідомлень про проведені транзакції за прив'язаним

до мобільного додатка «Приват24» номером телефону не отримувала. Позивач не розголошувала третім особам інформацію про номери карткових рахунків, пін-коди та іншу конфіденційну інформацію. Картки не губила, доступу до них треті особи не мали. Банком не було доведено, що вона своїми діями чи бездіяльністю сприяла втраті, незаконному використанню персонального ідентифікаційного номера або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції.

Відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд керувався тим, що спірні операції позивачем вчинено за допомогою картки, яка була додана до сервісу Google Pay, який дозволяє безконтактне зняття готівки за допомогою засобів ідентифікації (паролі, QR-код, у тому числі сформований за допомогою системи інтернет-банкінгу, CVV/CVC-кодів тощо), без розголошення яких інша особа, навіть перевипустивши сім-картку або маючи фінансовий телефон клієнта, не змогла б ні зайти до «Приват24», ні змінити фінансовий номер клієнта, ні зняти чи переказати кошти з його рахунку. Невід'ємною частиною договору банківського обслуговування є Умови і правила надання банківських послуг, розміщені на офіційному сайті <https://privatbank.ua/terms/> у мережі Інтернет, і саме клієнт несе повну відповідальність за операції, що супроводжуються правильним введенням ПІНа або нанесених на картці даних (пункт 2.1.4.12.3. Умов), а також за несанкціоноване отримання грошових коштів з рахунку третіми особами в разі, якщо його дії або бездіяльність призвели до розголошення ПІНа або іншої інформації, яка дає можливість ініціювати платіжну операцію.

Проте апеляційний суд не врахував, що саме банк має доводити, що користувач своїми діями чи бездіяльністю сприяв втраті, незаконному використанню персонального ідентифікаційного номера або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції. У разі недоведеності обставин, які безспірно свідчать про те, що користувач своїми діями чи бездіяльністю сприяв втраті, незаконному використанню ПІН-коду або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції, необхідно виходити з відсутності вини користувача у перерахуванні чи отриманні спірних грошових коштів. Сам по собі факт коректного вводу вихідних даних для ініціювання такої банківської операції, як списання коштів з рахунку користувача, не може достовірно підтверджувати ту обставину, що користувач своїми діями чи бездіяльністю сприяв втраті, незаконному використанню ПІН-коду або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції.

За відсутності належних та допустимих доказів сумніви та припущення мають тлумачитися переважно на користь споживача, який зазвичай є «слабкою» стороною у таких цивільних відносинах, як захист прав споживача, правові відносини останнього з банком фактично не є рівними.

Суд апеляційної інстанції не звернув уваги, що матеріали справи не містять Умов і правил надання банківських послуг, підписаних позивачем, тому їх не можна розцінювати як частину договору банківського обслуговування.

Суд першої інстанції встановив, що відповідач не надав до суду належних і допустимих доказів на спростування доводів позивача, не довів, що позивач як володілець та користувач картки своїми діями чи бездіяльністю сприяла у доступі до її карткового рахунку чи надала інформацію третім особам, що дало змогу ініціювати платіжні операції. ОСОБА_1 як користувач карток своїми діями чи бездіяльністю не сприяла втраті, незаконному використанню персонального ідентифікаційного номера (коду) або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції. Списання грошових коштів з карткових рахунків ОСОБА_1 відбулося не за її розпорядженням і вона не повинна нести відповідальності за такі операції. Виявивши безпідставне списання (перекази, зняття) коштів, позивач повідомила про цей факт банк та звернулася до правоохоронних органів. Відсутність вироку у кримінальній справі за фактом незаконного заволодіння невстановленими особами грошовими коштами із використанням карткових рахунків, відкритих на ім'я позивача, не є підставою для відмови у задоволенні позову.

За таких обставин суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок про задоволення позову. Натомість апеляційний суд скасував законне та обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 176/1445/22 (провадження № 61-8249св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112872788>.

5. **Спори, що виникають із трудових правовідносин**

5.1. Вирішуючи позови про поновлення на роботі осіб, звільнених за пунктом 8 статті 36 КЗпП України, суди повинні мати на увазі, що на підставі цієї норми припиняється трудовий договір за наявності умов, визначених сторонами в контракті для його розірвання. Порухення хоча б одного з пунктів контракту є підставою для його дострокового розірвання

23 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Державної служби морського та внутрішнього водного транспорту та судноплавства України (далі – Адміністрація судноплавства), Державного підприємства «Класифікаційне товариство Регістр судноплавства України» (Регістр судноплавства України) про визнання протиправними та скасування

наказів, а також поновлення позивача на посаді генерального директора Регістра судноплавства України.

Судами встановлено, що 12 квітня 2021 року позивача було призначено на посаду генерального директора Регістра судноплавства України на умовах укладеного між ним та Адміністрацією судноплавства контракту від 05 квітня 2021 року № 6-III, строком на 5 років.

За результатами позапланового внутрішнього аудиту діяльності Регістра судноплавства України щодо ефективності управління підприємством, ступеня виконання і досягнення керівником підприємства, визначених Морською адміністрацією у контракті цілей за період з 01 квітня 2021 року до 01 липня 2021 року встановлено, що в II кварталі 2021 року при перевиконанні планових показників за доходами на підприємстві спостерігається зростання показників витрат від запланованих у фінансовому плані. Показники за коефіцієнтним аналізом відносно до аналогічного періоду минулого року суттєво зменшено: валова рентабельність, рентабельність EBITDA, рентабельність діяльності, що свідчить про неефективне управління підприємством.

Причиною невиконання показників ефективності управління державним майном на 2021 рік, визначених контрактом, за II квартал 2021 року стало незабезпечення генеральним директором Регістра судноплавства України виконання затвердженого фінансового плану на 2021 рік з поквартальною розбивкою, а саме за II квартал 2021 року.

Наказом Адміністрації судноплавства від 09 листопада 2021 року № 29-ПД ОСОБА_1, генерального директора Регістра судноплавства України, звільнено 09 листопада 2021 року із займаної посади відповідно до пункту 8 статті 36 КЗпП України та припинено дію контракту від 05 квітня 2021 року № 6-III.

З 09 листопада 2021 року до 30 листопада 2021 року ОСОБА_1 перебував на лікарняному.

18 листопада 2021 року голова Київської міської державної адміністрації погодив звільнення ОСОБА_1 із займаної посади за умови дотримання чинного законодавства про працю.

Наказом Адміністрації судноплавства від 01 грудня 2021 року № 31-ПД до наказу від 09 листопада 2021 року № 29-ПД про звільнення позивача внесено зміни, якими замінено дату звільнення з 09 листопада 2021 року на 01 грудня 2021 року.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції керувався тим, що звільнення позивача у зв'язку з порушенням умов контракту проведено з дотриманням вимог закону, а вимоги частини третьої статті 40 КЗпП України на спірні правовідносини не поширюються.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду змінено.

Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що гарантія частини третьої статті 40 КЗпП України поширюється на випадки припинення контракту з працівником за пунктом 8 частини першої статті 36 КЗпП України. Водночас це не є підставою для поновлення позивача на роботі, а негативні наслідки від порушення цієї гарантії відповідач усунув шляхом зміни дати звільнення ОСОБА_1 на перший день після закінчення періоду його тимчасової непрацездатності.

Постановою Верховного Суду рішення районного суду в незмінній при апеляційному перегляді частині та постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 36 КЗпП України підставами припинення трудового договору є, зокрема підстави, передбачені контрактом.

Вирішуючи позови про поновлення на роботі осіб, звільнених за пунктом 8 статті 36 КЗпП України, суди повинні мати на увазі, що на підставі цієї норми припиняється трудовий договір за наявності умов, визначених сторонами в контракті для його розірвання. Порушення хоча б одного з пунктів контракту є підставою для його дострокового розірвання.

За умовами контракту від 05 квітня 2021 року ОСОБА_1 зобов'язався безпосередньо і через адміністрацію Регістра судноплавства України (підприємства) здійснювати поточне управління підприємством, забезпечувати його високоприбуткову діяльність, ефективне використання і збереження закріпленого за підприємством державного майна, а уповноважений орган управління зобов'язався створювати належні умови для матеріального забезпечення і організації праці керівника (пункт 1 розділу 1 контракту).

Керівник здійснює поточне (оперативне) керівництво підприємством, організовує його виробничо-господарську, соціально-побутову та іншу діяльність, забезпечує виконання завдань підприємства, передбачених законодавством, статутом підприємства та цим контрактом. Керівник забезпечує виконання затвердженого річного з поквартальною розбивкою фінансового плану підприємства. Керівник зобов'язується забезпечити виконання диференційованих показників ефективності використання державного майна і прибутку, а також майнового стану підприємства згідно з додатком до контракту (пункти 6, 7, 63 розділу 2 контракту).

Умовами контракту сторони погодили додаткові підстави його розірвання.

Так, керівник може бути звільнений з посади, а контракт розірваний з ініціативи уповноваженого органу управління до закінчення терміну його дії у разі систематичного невиконання керівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього цим контрактом (підпункт «а» пункту 24 розділу 5 контракту); у разі невиконання керівником диференційованих показників ефективності використання державного майна і прибутку, показників майнового стану підприємства та показників преміювання (абзац шостий підпункту «і»

пункту 24 розділу 5 контракту); у разі невиконання або неналежного виконання обов'язків, визначених пунктами 7, 8, 9, 29, 63 (абзац одинадцятий підпункту «і» пункту 24 розділу 5 контракту).

Укладаючи контракт, позивач погодився з такими його умовами, у тому числі з підвищеною відповідальністю за порушення його умов.

Також, підписавши додаткову угоду до контракту, позивач погодився, що він повинен забезпечити виконання планового показника чистого фінансового результату в II кварталі 2021 року – отримання підприємством чистого збитку на суму 2 640,00 тис. грн.

Разом з тим встановлено, що ОСОБА_1, як генеральний директор Регістра судноплавства України, не забезпечив виконання планового показника чистого фінансового результату за II квартал 2021 року, чим порушив пункти 7, 63 розділу 2 контракту. Вказані обставини підтверджені аудиторським звітом від 27 жовтня 2021 року № 10-21/6 й не спростовані позивачем.

Таким чином, установивши, що позивач не дотримався вимог контракту, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, обґрунтовано вважав, що його звільнення з підстави, передбаченої пунктом 8 частини першої статті 36 КЗпП України, проведено з дотриманням вимог закону, у зв'язку з чим правильно відмовив у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про поновлення на роботі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 серпня 2023 року у справі № 760/30442/21 (провадження № 61-13284св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113091571>.

6. **Спори, що виникають із сімейних правовідносин**

6.1. Невиконання одним з батьків судового рішення щодо визначення місця проживання дитини з іншим з батьків, яке набрало законної сили, відсутність законодавчого врегулювання примусового виконання рішення суду про визначення місця проживання дитини є підставою для захисту прав позивача в порядку, визначеному статтею 162 СК України, шляхом пред'явлення позову про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання.

15 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Яблунівська об'єднана територіальна громада Прилуцького району Чернігівської області, про відібрання дитини та повернення у місце її проживання.

Судами встановлено, що сторони у справі з 2018 року перебувають у зареєстрованому шлюбі та мають спільну дитину ОСОБА_3.

Місце проживання матері та дитини з 2018 року зареєстровано за однією адресою.

Із висновків служби у справах дітей та сім'ї вбачається, що доцільно визначити місце проживання малолітньої дитини разом з матір'ю за місцем її проживання.

Крім того, у справі № 742/2571/21 позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини задоволено, визначено місце проживання ОСОБА_3 разом з матір'ю ОСОБА_1. У задоволенні зустрічного позову ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення місця проживання дитини відмовлено.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій, зазначивши таке.

Стаття 141 СК України визначає, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою.

Відповідно до частини першої статті 162 СК України якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання. Дитина не може бути повернута лише тоді, коли залишення її за попереднім місцем проживання створюватиме реальну небезпеку для її життя та здоров'я або обставини змінилися так, що повернення суперечить її інтересам.

Встановивши, що ОСОБА_2 добровільно не виконує рішення суду щодо визначення місця проживання малолітньої дитини з матір'ю, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для захисту прав позивача в порядку, визначеному статтею 162 СК України. Доказів, що повернення дитини за місцем проживання матері створює загрозу життю та здоров'ю дитини або негативно впливатиме на її розвиток відповідач не надав і судами таких обставин не встановлено.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів, оскільки невиконання одним з батьків судового рішення щодо визначення місця проживання дитини з іншим з батьків, яке набрало законної сили, відсутність законодавчого врегулювання примусового виконання рішення суду

про визначення місця проживання дитини, є підставою для захисту прав позивача у порядку, визначеному статтею 162 СК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 серпня 2023 року у справі № 742/2468/22 (провадження № 61-5414св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896100>.

6.2. Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними, тому може сама звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів з батьків, які не можуть досягнути згоди щодо стягнення аліментів на її утримання

23 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, в якому просила стягнути з відповідачів аліменти на свою користь.

Свої вимоги позивач обґрунтовувала тим, що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 є її батьками, які з 2006 року до 2021 року перебували у зареєстрованому шлюбі.

Судами встановлено, що рішенням районного суду у серпні 2021 року у справі № 707/999/21 з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_3 стягнуто аліменти на утримання неповнолітньої дочки ОСОБА_1, на виконання якого видано виконавчий лист та відкрито виконавче провадження.

Постановою апеляційного суду у червні 2022 року у справі № 707/274/22 припинено з 31 січня 2022 року стягнення аліментів з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_3 на утримання неповнолітньої дочки ОСОБА_1, які стягувались на підставі рішення районного суду у справі № 707/999/21. Водночас стягнуто з ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2 аліменти на утримання неповнолітньої дочки ОСОБА_1 до її повноліття, на виконання зазначеного судового рішення видано виконавчий лист та відкрито виконавче провадження.

Позивач вказувала, що її батько після припинення шлюбних відносин із ОСОБА_3 жодної фінансової підтримки як останній, так і їй особисто не надавав. За період часу проживання з батьком із січня 2022 року до травня 2022 року вона не отримувала навіть кишенькових коштів, а всі витрати з її утримання несе мати ОСОБА_3.

Оскільки батьки не могли досягнути згоди щодо стягнення аліментів, які вони повинні були сплачувати на утримання позивача, а також у зв'язку з тим, що вона має намір проживати окремо від батьків у гуртожитку за місцем навчання, просила суд стягнути аліменти з відповідачів на свою користь у твердій грошовій сумі з кожного та припинити стягнення аліментів на її утримання із ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2.

Рішення районного суду, яким позов задоволено частково, скасовано постановою апеляційного суду, в задоволенні позову неповнолітньої відмовлено.

Апеляційний суд керувався тим, що неповнолітня ОСОБА_1 проживає разом із батьком, що нею не спростовано, він є її законним опікуном та на його користь рішенням суду стягнуто аліменти на її утримання до повноліття. Вказане рішення не скасовано в судовому порядку та є чинним, тому відсутні підстави для задоволення вимог неповнолітньої ОСОБА_1.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду скасовано та залишено в силі рішення районного суду з огляду на таке.

Статтею 179 СК України встановлено, що аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання. Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до ЦК України.

Неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом (частина друга статті 47 ЦПК України).

Згідно з частиною першою статті 18 СК України кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу.

Частиною четвертою статті 152 СК України передбачено, що дитина має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів безпосередньо до суду, якщо вона досягла чотирнадцяти років.

Особа, якій виповнилось 14 років, може сама звернутись до суду із заявою, зокрема про стягнення аліментів.

У справі, яка переглядалась, позовні вимоги неповнолітньої ОСОБА_1, стосувались безпосередньо її майнових прав як неповнолітньої особи, яка станом на день подання позову досягла 14 років.

Обґрунтовуючи підстави позову, позивач посилалась на те, що має намір проживати самостійно без батьків у студентському гуртожитку за місцем навчання. Оскільки батьки не можуть досягнути згоди щодо стягнення аліментів, які вони повинні сплачувати на її утримання, просила їх стягнути безпосередньо на свою користь відповідно до статті 179 СК України.

Суд першої інстанції, врахувавши, що неповнолітня ОСОБА_1 є дочкою ОСОБА_2 та ОСОБА_3 та звернулася з позовом про стягнення з батьків аліментів на своє утримання, які, в свою чергу, не можуть досягнути згоди щодо стягнення

аліментів на дитину, дійшов обґрунтованого висновку, що позивач має право на самостійне одержання і розпорядження аліментами від батьків.

Враховуючи, що неповнолітня ОСОБА_1 має право на самостійне отримання і розпорядження аліментами від батьків, які мають можливість таку допомогу надавати й цей факт не спростували, суд першої інстанції, застосувавши положення статті 179 СК України, стягнув аліменти з батьків на користь дитини, припинивши стягнення за виконавчим листом, виданим на виконання судового рішення у справі № 707/274/22

Висновок суду першої інстанції відповідає обставинам справи, які встановлені відповідно до вимог процесуального закону та узгоджуються з нормами матеріального права, які судом правильно застосовані.

Апеляційний суд, пославшись на те, що судовим рішенням, яке не скасоване та є чинним, на користь батька неповнолітньої з матері вже стягнуто аліменти на утримання ОСОБА_1, не врахував положення статті 179 СК України щодо права неповнолітньої на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними, помилково скасував правильне по суті рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 серпня 2023 року у справі № 707/1319/22 (провадження № 61-205св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113091417>.

6.3. Вирішуючи спір про поділ майна подружжя, суд повинен розглянути можливість здійснити поділ спільного сумісного майна подружжя без визначення грошової компенсації або з визначенням такої у мінімальному розмірі

02 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначала, що з 2001 року між нею та ОСОБА_2 було зареєстровано шлюб, шлюбні відносини між ними припинені з грудня 2007 року. За час перебування у зареєстрованому шлюбі сторонами було набуто у спільну сумісну власність нерухоме та рухоме майно, яке зареєстровано за ОСОБА_1 та ОСОБА_2.

Позивач просила суд розірвати шлюб між ними та поділити нерухоме та рухоме майно.

Справа розглядалася судами неодноразово.

Суд першої інстанції задовольнив позов ОСОБА_1. Поділ спільного рухомого та нерухомого майна здійснив у запропонований позивачем спосіб, зокрема виділив останній все спільно нажите майно подружжя.

Останньою постановою суду апеляційної інстанції скасовано рішення районного суду в частині позовних вимог ОСОБА_1 про поділ нерухомого майна подружжя та частково задоволено позовні вимоги в цій частині. Суд уважав, що квартири були придбані сторонами за час їх перебування у зареєстрованому шлюбі, є об'єктами права спільної сумісної власності подружжя, тому підлягають поділу між ними шляхом визнання за кожним із них права власності на 1/2 частки спірних квартир (частина перша статті 70 СК України). Вимоги про присудження одній із сторін грошової компенсації сторони не заявляли.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій у частині визнання за ОСОБА_1 та ОСОБА_2 права власності на квартиру АДРЕСА_3 скасовано, ухвалено у цій частині нове судове рішення, яким позов у зазначеній частині задоволено частково, визнано за сторонами у справі право власності на 278,5/1000 часток зазначеної квартири за кожним.

Частиною першою статті 70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Частинами першою, четвертою статті 71 СК України передбачено, що майно, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення. Присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК України.

Колегія суддів не погодилася з висновками апеляційного суду в частині поділу квартири АДРЕСА_3 між сторонами по 1/2 частці за кожним.

Верховний Суд у постанові від 20 січня 2021 року, скасовуючи судове рішення суду апеляційної інстанції у частині вирішення позовних вимог ОСОБА_1 про поділ майна подружжя та направляючи справу на новий апеляційний розгляд у цій частині, вказав про необхідність поділу майна, виходячи з рівності часток подружжя у спірному майні (провадження № 61-36868св18).

У касаційній скарзі представник позивача, не погоджуючись із застосованим судом апеляційної інстанції варіантом поділу майна, вказує, що позивач є власником 443/1000 часток квартири АДРЕСА_3 на підставі договору дарування, укладеного 04 вересня 2004 року між ОСОБА_6 та ОСОБА_1.

Правові підстави визнання майна особистою приватною власністю дружини чи чоловіка закріплені в статті 57 СК України, у пунктах 1–3 частини першої якої визначено, що особистою приватною власністю дружини, чоловіка є: майно, набуте нею, ним до шлюбу; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але

на підставі договору дарування або в порядку спадкування; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.

За положеннями зазначених норм при вирішенні питання про правовий режим майна подружжя з'ясуванню підлягають як підстави й час набуття такого майна, так і обставини, що свідчать про окреме проживання подружжя у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин до розірвання шлюбу.

Проте суд апеляційної інстанції не врахував указане, у зв'язку з чим помилково визнав об'єктом права спільної сумісної власності подружжя 443/1000 частки квартири АДРЕСА_3, яка належить ОСОБА_1 на підставі договору дарування, є її особистою приватною власністю та не входить до складу спільного майна подружжя, що підлягає поділу.

Верховний Суд, переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій у частині позовних вимог про поділ нерухомого майна подружжя, керувався тим, що поділ майна подружжя здійснюється таким чином: по-перше, визначається розмір часток дружини та чоловіка в праві спільної власності на майно (стаття 70 СК України); по-друге, здійснюється поділ майна в натурі відповідно до визначених часток (стаття 71 СК України). У випадку множинності об'єктів нерухомого майна, що перебуває у спільній власності сторін, суду належить розглянути можливість здійснити поділ майна таким чином, щоб не зобов'язувати сторону сплачувати компенсацію.

Тобто, вирішуючи спір про поділ майна подружжя, суд повинен розглянути можливість здійснити поділ спільного сумісного майна подружжя без визначення грошової компенсації або з визначенням такої у мінімальному розмірі.

Суд касаційної інстанції вважає, що суд апеляційної інстанції розглянув таку можливість, проте з урахуванням конкретних обставин спору.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 серпня 2023 року у справі № 2-7539/08 (провадження № 61-12934св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112609462>.

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

7.1. [Обов'язковою умовою переходу до спадкоємців у порядку спадкування права вимагати визнання за ними права власності на квартиру, в якій проживав спадкодавець, але помер до вирішення питання відповідним державним органом про її приватизацію, є звернення спадкодавця до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою](#)

09 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Одеської міської ради у справі за позовом ОСОБА_1 до Одеської міської ради, третя особа – комунальне підприємство

«Міське агентство з приватизації житла» Одеської міської ради (далі – КП «Міське агентство з приватизації житла»), про визнання права власності в порядку спадкування на нерухоме майно.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є дочкою ОСОБА_2, який помер.

Згідно з листом КП «Міське агентство з приватизації житла» у вересні 2020 року до агентства був поданий пакет документів на приватизацію квартири АДРЕСА_1, основним квартиронаймачем якої є ОСОБА_2. Під час перевірки документів були виявлені недоліки, а саме: у заяві на приватизацію була допущена помилка в році народження основного квартиронаймача; лист відомчої організації заповнений з помилками; відсутній договір найму на ім'я ОСОБА_2. Про недоліки ОСОБА_2 був повідомлений, однак до агентства не з'явився у зв'язку із хворобою та направив свою дочку, яка отримала документи для виправлення помилок. До агентства повернута заява та лист відомчої організації з виправленими помилками.

Позивач вважає, що права на зазначену квартиру увійшли до складу спадщини.

У серпні 2021 року постановою державної нотаріальної контори ОСОБА_1 було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину на зазначену квартиру з підстав ненадання оригіналу правовстановлюючого документа на квартиру.

Ураховуючи наведене, ОСОБА_1 просила суд визнати за нею право власності на квартиру в порядку спадкування за законом після смерті свого батька.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частини четвертої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» право на приватизацію квартир (будинків) державного житлового фонду з використанням житлових чеків одержують громадяни України, які постійно проживають в цих квартирах (будинках) або перебували на обліку потребуючих поліпшення житлових умов до введення в дію цього Закону.

У частині десятій статті 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» закріплено, що органи приватизації, органи місцевого самоврядування не мають права відмовити мешканцям квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках у приватизації займаного ними житла, крім випадків, передбачених законом.

Перелік таких випадків визначений у законодавстві і є вичерпним. До них відноситься відсутність у особи права на приватизацію (частина друга статті 1 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців

гуртожитків»), заборона приватизувати конкретне приміщення (частина четверта статті 1 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків», частина друга статті 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду»).

У пункті 18 Положення про порядок передачі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян, затвердженого наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 16 грудня 2009 року № 396, передбачено перелік документів, які подаються громадянином до органу приватизації.

Право на приватизацію квартири, яка належить до державного житлового фонду, мають особи, які постійно проживають у цій квартирі. Для отримання права власності на житло особа повинна звернутись до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою, яка підлягає розгляду названим органом у строк, передбачений чинним законодавством.

У тому разі, коли громадянин, який висловив волю на приватизацію займаної ним квартири, помер до прийняття компетентним органом рішення про приватизацію, але після збігу встановленого частиною третьою статті 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» строку, до його спадкоємців у порядку спадкування переходить право вимагати визнання за ними права власності на таку квартиру.

Таким чином, обов'язковою умовою переходу до спадкоємців у порядку спадкування права вимагати визнання за ними права власності на квартиру, в якій проживав спадкодавець, але помер до вирішення питання відповідним державним органом про її приватизацію, є звернення спадкодавця до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою.

Встановивши, що ОСОБА_2 за свого життя (20 вересня 2020 року) висловив волю на приватизацію займаної ним з 1989 року квартири, однак помер до прийняття компетентним органом рішення про приватизацію, але після збігу встановленого частиною третьою статті 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» строку, суди попередніх інстанцій дійшли загалом обґрунтованих висновків про наявність у позивача, як спадкоємиці ОСОБА_2, права вимагати визнання за нею права власності на таку квартиру.

Посилання Одеської міської ради на ненадання заявником ордера на вселення у житлове приміщення за обставин цієї справи не свідчить про відсутність у ОСОБА_2 права на приватизацію квартири, в якій він був зареєстрований і проживав з 1989 року. Водночас слід також враховувати, що орган приватизації на час подання ОСОБА_2 відповідної заяви не вказував на цей недолік, фактичне проживання та реєстрацію на законних підставах ОСОБА_2 у спірному житлі протягом тривалого часу не оспорує. Отже,

ця обставина не була підставою для відмови уповноваженого органу приватизації у приватизації спірної квартири.

Ненадання заявником ордера на квартиру не може бути єдиною підставою для відмови у приватизації житла з огляду на те, що орган приватизації не був позбавлений можливості додатково витребувати від заявника документи, яких не вистачало для прийняття рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 серпня 2023 року у справі № 523/20890/21 (провадження № 61-5585св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112775503>.

7.2. Такі обставини, як тяжкий стресовий стан, спричинений втратою матері у 18-річному віці, необхідність отримання свідоцтва про смерть спадкодавця з апостилом та незначний проміжок пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини (менше двох місяців), є достатніми правовими підставами для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини

16 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Київської міської ради, третя особа – Головне територіальне управління юстиції у м. Києві, про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Суди встановили, що в Ізраїлі померла мати позивача ОСОБА_3.

У серпні 2018 року ОСОБА_1 звернувся до приватного нотаріуса із заявою про прийняття спадщини за заповітом після померлої ОСОБА_3, однак йому було відмовлено у заведенні спадкової справи у зв'язку з пропуском строку на прийняття спадщини.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Рішення мотивовано тим, що не може бути визнано поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини юридичну необізнаність позивача щодо строку, порядку прийняття спадщини, наявності спадкового майна.

Постановою Верховного Суду рішення районного суду та постанову апеляційного суду скасовано та ухвалено нове судове рішення, яким позов задоволено, визначено додатковий строк для прийняття спадщини з огляду на таке.

Відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Таким чином, поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Норми частини третьої статті 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Поважними причинами пропуску строку визнаються, зокрема тривала хвороба спадкоємців; велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна; складні умови праці, які, зокрема, пов'язані з тривалими відрядженнями, у тому числі закордонними; перебування спадкоємців на строковій службі у складі Збройних Сил України; необізнаність спадкоємців про наявність заповіту тощо.

Відмовляючи позивачу у визначенні додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини, суди першої та апеляційної інстанції не звернули уваги, що незадовго до смерті матері позивачу виповнилося 18 років, внаслідок її хвороби та смерті ОСОБА_1 перебував у довготривалому стресовому стані.

Окрім того, у зв'язку зі смертю матері на території держави Ізраїль він тривалий час не міг отримати свідоцтво про її смерть з проставленим апостилем для звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини.

З огляду на зазначене, враховуючи те, що у спадкоємця існували перешкоди для подання заяви про прийняття спадщини, а саме тяжкий стресовий стан, спричинений втратою матері у 18-річному віці, необхідність отримання свідоцтва про смерть спадкодавця з апостилем, суди дійшли помилкових висновків про те, що відсутні правові підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Враховуючи обставини справи, незначний проміжок пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини (менше двох місяців), а також наведені позивачем причини, які є об'єктивними та істотними труднощами, Верховний Суд відповідно до положень частини третьої статті 1272 ЦК України дійшов висновку, що наявні правові підстави для визначення ОСОБА_1 додаткового строку для прийняття спадщини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 758/13293/18 (провадження № 61-13061св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112967200>.

8. Питання процесуального права

8.1. Якщо апеляційний суд після подання заяви про усунення недоліків установив наявність інших недоліків апеляційної скарги, які в ухвалі

про залишення її без руху не зазначались, то суд не позбавлений можливості повторно залишити апеляційну скаргу без руху із зазначенням таких недоліків та встановленням заявникові строку для їх усунення

09 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до держави Україна в особі Державної казначейської служби України про стягнення з Державного бюджету України збитків, завданих Державною казначейською службою України тривалим невиконанням рішення суду, та компенсації за завдану моральну шкоду тим самим тривалим невиконанням рішення суду.

Рішенням районного суду позов задоволено частково.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без руху та надано позивачеві строк два дні для усунення недоліків апеляційної скарги.

Суд зазначив, що ОСОБА_1 необхідно направити до апеляційного суду копії апеляційної скарги у паперовій формі відповідно до кількості учасників справи.

Позивач подав до апеляційного суду заяву про усунення недоліків, у якій зазначив, що відповідно до частин 6, 7 статті 43 ЦПК України не зобов'язаний подавати копії в паперовій формі, оскільки апеляційна скарга подана в електронній.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу ОСОБА_1 визнано неподаною та повернуто скаржнику.

Ухвалу мотивовано тим, що особа, яка подає апеляційну скаргу шляхом направлення її на електронну поштову скриньку апеляційного суду, не звільнена від обов'язку подання копії апеляційної скарги. Суд уважав, що вимоги частини сьомої статті 43 ЦПК України є спеціальними та застосовуються виключно у випадку подання до суду процесуальних документів в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). Крім того, суд зазначив, що позивач не дотримав вимоги частини сьомої статті 43 ЦПК України, на яку сам же і посилався, адже доказів надсилання копії апеляційної скарги іншому учаснику справи листом з описом вкладення не надав.

Постановою Верховного Суду ухвалу апеляційного суду в частині визнання неподаною та повернення апеляційної скарги скасовано, а справу направлено до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження з огляду на таке.

У разі подання до суду документів в електронній формі учасник справи зобов'язаний надати доказ надсилання листом з описом вкладення іншим

учасникам справи копій поданих до суду документів (частина сьома статті 43 ЦПК України).

Апеляційний суд не звернув уваги на те, що визнання апеляційної скарги неподаною та повернення її заявнику можливе лише в разі неусунення заявником недоліків, зазначених в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху.

Оскільки апеляційну скаргу було залишено без руху з підстав невиконання позивачем вимог пункту 2 частини четвертої статті 356 ЦПК України щодо подання до суду копій апеляційної скарги в паперовій формі, а ухвалу про визнання апеляційної скарги неподаною та повернення її скаржнику фактично мотивовано недодержанням позивачем вимог частини сьомої статті 43 ЦПК України, то апеляційний суд зробив передчасний висновок про неусунення ОСОБА_1 недоліків апеляційної скарги, викладених в ухвалі про залишення її без руху, та наявність підстав для її повернення позивачу.

У випадку якщо апеляційний суд після подання ОСОБА_1 заяви про усунення недоліків установив наявність інших недоліків апеляційної скарги, які в ухвалі про залишення її без руху не зазначались, суд не позбавлений можливості повторно залишити апеляційну скаргу без руху із зазначенням таких недоліків та встановленням заявникові строку для їх усунення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 серпня 2023 року у справі № 757/1592/21 (провадження № 61-3651св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112758971>.

8.2. Спір за позовом особи, яка не була ні учасником кримінального провадження, ні учасником виконавчого провадження, в межах якого було накладено арешт на майно, та звернулася до суду за захистом своїх прав як співвласник майна, є приватноправовим і підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства

09 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), третя особа – ОСОБА_2, про зняття арешту та виключення запису про арешт майна.

Судами встановлено, що відповідно до договору купівлі-продажу, який було вчинено у 1998 році, ОСОБА_1 є співвласником квартири АДРЕСА_1.

У 2000 році державним виконавцем при примусовому виконанні виконавчого листа, виданого в лютому 2000 року районним судом, про конфіскацію майна, що належить на праві власності ОСОБА_3, винесено

постанову про арешт майна боржника та заборону на його відчуження. Постановою накладено арешт на квартиру АДРЕСА_1.

Рішенням Жовтневого місцевого суду м. Києва від 09 серпня 2001 року в справі № 2-1414/01 за позовом ОСОБА_1 до Податкової інспекції в Жовтневому районі м. Києва, ОСОБА_4, ОСОБА_3, треті особи: відділ Державної виконавчої служби Жовтневого районного управління юстиції в м. Києві, Спеціалізоване державне підприємство «Укрспецюст» Міністерства юстиції України, звільнено з-під арешту 1/3 частку квартири АДРЕСА_1.

ОСОБА_3 помер у 2019 році.

У жовтні 2004 року в Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна зареєстровано обтяження, а саме арешт на квартиру АДРЕСА_1.

Згідно з відповіддю відділу державної виконавчої служби від 12 серпня 2021 року виконавче провадження, відповідно до якого внесено запис про арешт в автоматизованій системі виконавчих проваджень, відсутнє. Зазначене виконавче провадження знищено, а Законом України «Про виконавче провадження» та Інструкцією з організації примусового виконання рішень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5, не передбачено механізму та порядку зняття арешту по виконавчих провадженнях, які знищені та відсутні в автоматизованій системі.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, провадження у справі закрито на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, керувався тим, що арешт накладено під час виконання виконавчого листа, виданого на виконання вироку в частині конфіскації майна, а не на виконання судового рішення у цивільній справі, тому позовні вимоги ОСОБА_1 не можуть бути розглянуті в порядку цивільного судочинства. Також роз'яснено, що ОСОБА_1 має право звернутися до суду в порядку адміністративного судочинства.

Постановою Верховного Суду судові рішення судів попередніх інстанцій скасовано, а справу направлено до суду першої інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

Згідно з вимогами статті 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Відповідно до частини першої статті 59 Закону України «Про виконавче провадження» особа, яка вважає, що майно, на яке накладено арешт, належить їй, а не боржникові, може звернутися до суду з позовом про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту.

У справі, яка переглядалась, суди встановили, що арешт на квартиру АДРЕСА_1 було накладено у 2000 році під час виконання вироку суду в частині конфіскації майна, яке належить на праві власності ОСОБА_3.

Рішенням місцевого суду в справі № 2-1414/01 звільнено з-під арешту 1/3 частку вказаної квартири.

Закриваючи провадження у цивільній справі, суди попередніх інстанцій не звернули уваги, що ОСОБА_1 не була ні учасником кримінального провадження (розпочатого та звершеного за правилами КПК України 1960 року), ні учасником виконавчого провадження, в межах якого було накладено арешт на квартиру, та звернулась до суду із позовом про захист своїх прав співвласника майна, отже, заявлений спір підлягає вирішенню в порядку цивільного судочинства.

За обставин, встановлених у справі, що переглядалася, суди дійшли помилкових висновків про закриття провадження, оскільки за суб'єктним складом, предметом спору, обраним позивачем способом захисту та характером спірних правовідносин спір, за вирішенням якого ОСОБА_1 звернулась до суду, є приватноправовим і підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 серпня 2023 року у справі № 760/23634/21 (провадження № 61-5275св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112775496>.

8.3. Не можна зупиняти провадження у справі через перебування позивача у складі Збройних Сил України, якщо він активно бере участь у розгляді справи та наполягає на продовженні її розгляду

15 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Українська залізниця» (далі – АТ «Українська залізниця») про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, стягнення моральної шкоди.

Рішенням міського суду позовні вимоги ОСОБА_1 задоволено частково, визнано незаконним та скасовано наказ «Про припинення трудового договору (контракту)», поновлено ОСОБА_1 на посаді машиніста електровоза з 23 жовтня 2021 року, стягнуто з АТ «Українська залізниця» на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу та моральну шкоду.

Ухвалою апеляційного суду клопотання АТ «Українська залізниця» про зупинення апеляційного провадження задоволено. Провадження у справі зупинено на підставі пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України.

Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував, справу передав на розгляд суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

За приписами пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України.

Касаційний цивільний суд вказав, що учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається (частина перша стаття 44 ЦПК України).

До основних засад судочинства частиною третьою статті 2 ЦПК України віднесено розумність строків розгляду справи судом, пропорційність, диспозитивність, змагальність сторін.

Приписи пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України мають на меті захист процесуальних прав учасника цивільного процесу, який перебуває у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан.

Провадження у справі підлягає зупиненню лише в разі наявності обставин, які перешкоджають її розгляду.

Апеляційний суд не звернув належної уваги на те, що позивач, присутній у судовому засіданні в залі суду, та його представник заперечували проти зупинення провадження у справі. У касаційній скарзі позивач також наполягав на розгляді апеляційним судом справи за його позовом про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, стягнення моральної шкоди.

Призваний на військову службу позивач активно брав участь у розгляді справи, наполягав на завершенні її апеляційного перегляду. Дії відповідача, який наполягав на зупиненні провадження у справі з апеляційного перегляду рішення, ухваленого не на його користь, з посиланням на обставини, з ним не пов'язані, не відповідають принципу добросовісності.

За таких обставин інститут зупинення провадження у справі не може бути застосований у цій справі на шкоду інтересам позивача, меті цього інституту та принципам цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 серпня 2023 року у справі № 174/760/21 (провадження № 61-8044св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896497>.

8.4. Законодавством встановлено позасудовий порядок отримання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, що є підставою для відмови у відкритті провадження за заявою про встановлення факту, що має юридичне значення.

Рішення про відмову у наданні вказаного статусу може бути оскаржене у встановленому законом порядку, зокрема в порядку адміністративного судочинства

30 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересовані особи: Управління соціального захисту населення Пологівської районної державної адміністрації Запорізької області, ОСОБА_2, про встановлення факту, що має юридичне значення.

Заяву мотивовано тим, що син заявниці ОСОБА_3 загинув. На дату загибелі ОСОБА_3 був членом добровольчого формування, яке було утворене з метою захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. У день загибелі ОСОБА_3 здійснював аеророзвідку безпосередньо в районах бойових дій з метою виявлення місцезнаходження ворожої техніки та особового складу і внаслідок підриву автомобіля на протитанковій міні загинув.

Заявник вказувала, що має намір звернутись до Управління соціального захисту населення Пологівської районної державної адміністрації Запорізької області, який є структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної держадміністрації, з клопотанням про надання їй статусу члена сім'ї загиблого (померлого) захисника України. Однак без надання документів або письмових свідчень свідків, як того вимагає абзац третій підпункту 3 пункту 4 Порядку надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 740, вона буде позбавлена можливості отримати статус члена сім'ї загиблого Захисника України.

У заявниці відсутні будь-які документи та/або письмові свідчення осіб, які підтверджують участь її сина у здійсненні заходів, спрямованих на захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, тому вона змушена звернутись до суду із заявою про встановлення відповідного факту, оскільки інший порядок встановлення цього факту законодавством не визначений.

Ураховуючи наведене, ОСОБА_1 просила суд встановити юридичний факт загибелі ОСОБА_3 у зв'язку із взяттям ним участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, відмовлено у відкритті провадження у справі з підстав, передбачених пунктом 1 частини першої статті 186 ЦПК України.

Постановою Верховного Суду ухвалу суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 293 ЦПК України окреме провадження – це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи, зокрема про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

У частині першій статті 315 ЦПК України наведено перелік фактів, справи про встановлення яких розглядаються судом. За змістом частини другої цієї статті зазначений перелік не є вичерпним.

Відмовляючи у відкритті провадження у справі, суди попередніх інстанцій правильно керувались тим, що законодавством встановлено позасудовий порядок отримання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, що є підставою для відмови у відкритті провадження за заявою про встановлення факту, що має юридичне значення.

Так, відповідно до пункту 6 Порядку надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 740, рішення про надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України приймається органами соціального захисту населення за зареєстрованим місцем проживання у місячний строк з дати подання документів.

Рішення органу соціального захисту населення може бути оскаржене в судовому порядку.

Суди правильно вказали, що рішення про відмову у наданні такого статусу може бути оскаржене у встановленому законом порядку, зокрема у порядку адміністративного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 серпня 2023 року у справі № 332/1267/23 (провадження № 61-9021св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113236222>.

8.5. Належним відповідачем у справах щодо відновлення доступу приватним виконавцям до Автоматизованої системи виконавчого провадження є Міністерство юстиції України як суб'єкт владних повноважень, на який покладено повноваження щодо тимчасового зупинення, створення та забезпечення функціонування зазначеної автоматизованої системи

02 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до державного підприємства «Національні інформаційні системи» (далі –

ДП «Національні інформаційні системи»), третя особа – Міністерство юстиції України, про зобов'язання відновити доступ до Автоматизованої системи виконавчого провадження (далі – АСВП) приватному виконавцю та стягнення збитків у розмірі неотриманої винагороди.

Суд установив, що ОСОБА_1 є приватним виконавцем та відповідно до умов договору про надання послуг приватним виконавцям мала доступ до АСВП до 24 лютого 2022 року. Офіс позивача був розташований у м. Маріуполі Донецької області.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2101-ІХ, в Україні введено воєнний стан.

З огляду на запровадження в Україні воєнного стану 24 лютого 2022 року відповідачем було призупинено доступ усіх користувачів до єдиних та державних реєстрів Міністерства юстиції України, в тому числі до АСВП.

Позивач неодноразово зверталася до Міністерства юстиції України щодо надання їй доступу до АСВП, зміни виконавчого округу, а також внесення змін до Єдиного реєстру про розташування її офісу.

Вважала, що дії відповідача щодо припинення позивачу доступу до АСВП та інших державних реєстрів та невідновлення такого доступу є протиправним. Позивач указувала на те, що вона знаходиться на неокупованій території України, на якій не ведуться бойові дії, ніякої загрози несанкціонованого доступу до відомостей, що містяться в державних інформаційних ресурсах, у позивача немає.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено, оскільки законодавством чітко регламентовано порядок відновлення доступу виконавців до АСВП, який в даному випадку не дотримано позивачем.

Верховний Суд рішення районного суду та постанову апеляційного суду змінив, виклав їх мотивувальні частини в редакції цієї постанови та зазначив таке.

Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава (стаття 48 ЦПК України).

Пред'явлення позову до неналежного відповідача не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, оскільки заміна неналежного відповідача здійснюється в порядку, визначеному ЦПК України. За результатами розгляду справи суд відмовляє в позові до неналежного відповідача та приймає рішення по суті заявлених вимог щодо належного відповідача. Тобто визначення відповідачів, предмета та підстав спору є правом позивача. Натомість встановлення належності відповідачів й обґрунтованості позову – обов'язком суду, який виконується під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження.

Пред'явлення позову до неналежного відповідача є самостійною підставою для відмови в його задоволенні.

Відповідно до частин першої та четвертої статті 8 Закону України «Про виконавче провадження» реєстрація виконавчих документів, документів виконавчого провадження, фіксування виконавчих дій здійснюється в автоматизованій системі виконавчого провадження АСВП, порядок функціонування якої визначається Міністерством юстиції України.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та запровадженням на території України з 24 лютого 2022 року воєнного стану тимчасово було призупинено роботу окремих реєстрів або можливість здійснення в них реєстраційних дій, у тому числі й доступу до АСВП.

ДП «Національні інформаційні системи» – це державне підприємство, засноване Міністерством юстиції України на підставі наказу від 07 травня 2015 року № 657/5 «Про створення державного підприємства «Національні інформаційні системи», та діє відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 04 липня 1999 року № 1272 (у редакції постанови КМУ від 15 червня 2015 року).

ДП «Національні інформаційні системи» визначено технічним адміністратором Державного реєстру прав, що відповідає за технічне, технологічне та програмне забезпечення Реєстру, збереження та захист даних, що містяться у Реєстрі.

Отже, саме на Міністерство юстиції України, як на суб'єкта владних повноважень, покладено повноваження щодо тимчасового зупинення, створення та забезпечення функціонування АСВП, а ДП «Національні інформаційні системи» визначено адміністратором реєстрів, основною метою якого є саме технічне та технологічне забезпечення створення та супроводження програмного забезпечення ведення автоматизованих систем єдиних та державних реєстрів, що створюються відповідно до наказів Міністерства юстиції України.

Звертаючись до суду з цим позовом, позивач зазначила про те, що відповідач не виконує умови договору щодо своєчасного і належного надання послуг з користування АСВП та іншими єдиними та державними реєстрами, чим їй завдано майнову шкоду у вигляді неотриманої винагороди.

Згідно з наказом Міністерства юстиції України від 04 квітня 2022 року № 1310/5 «Про деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану» (далі – Наказ № 1310/5) тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, вирішено припинити доступ до АСВП, наданий реєстраторам АСВП. Приватним виконавцям доступ до АСВП припиняється та відновлюється адміністратором АСВП на підставі письмового

повідомлення Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Отже, право на відновлення доступу до АСВП виникає у певного користувача системи внаслідок прийняття владного управлінського рішення Міністерства юстиції України.

Натомість ДП «Національні інформаційні системи», будучи технічним адміністратором, з огляду на положення Наказу № 1310/5, не уповноважене приймати владно-управлінські рішення, а лише безпосередньо їх виконує, в тому числі і щодо відновлення доступу позивачу до системи, вживаючи організаційно-технічних заходів щодо відновлення доступу до конкретного реєстру користувача. Тобто ДП «Національні інформаційні системи» реалізує приписи розпорядчих актів Міністерства юстиції України. ДП «Національні інформаційні системи» не уповноважене на прийняття рішень щодо відновлення доступу приватному виконавцю до системи, припиненого йому, як і іншим користувачам системи, на період воєнного стану на території України на підставі приписів пункту 1 Наказу № 1310/5.

З огляду на викладене належним відповідачем у справі, що переглядалась, є Міністерство юстиції України, яке створює та забезпечує функціонування АСВП, доступ до якого заблоковано позивачу, яке залучено до справи у якості третьої особи. клопотань про заміну неналежного відповідача або про залучення Міністерства юстиції України до участі у справі як співвідповідача ОСОБА_1 не подавала. Як наслідок, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 необхідно було відмовити з підстав їх пред'явлення до неналежного відповідача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 серпня 2023 року у справі № 761/13310/22 (провадження № 61-4779св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112758949>.

8.6. Суд, який застосовує захід процесуального примусу, зокрема тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, не може вважатися стягувачем у виконавчому провадженні, оскільки є державним органом, який здійснює правосуддя у справі та видає виконавчий документ. Тому невиконання ухвали суду про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, яка набрала законної сили і в силу прямої норми закону є виконавчим документом, що підлягає негайному примусовому виконанню, з підстав відсутності відомостей про стягувача не відповідає вимогам закону.

Тривале невиконання судового рішення, яке за своєю природою спрямоване на забезпечення повного і всебічного встановлення судом обставин справи та в силу вимог закону підлягає негайному виконанню, створює перешкоди суду

у виконанні завдання цивільного судочинства, тому може бути підставою для постановлення окремої ухвали

30 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Солом'янського відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (далі – Солом'янський ВДВС м. Києва) у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Веллфін» (далі –ТОВ «Веллфін») до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за договором позики.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено. Постановою апеляційного суду у частині задоволення позовних вимог ТОВ «Веллфін» до ОСОБА_1 щодо стягнення заборгованості за відсотками і за простроченими відсотками скасовано, ухвалено нове судове рішення, яким у цих вимогах відмовлено.

Під час розгляду справи ухвалами апеляційного суду у позивача було витребувано копію акта Нацкомфінпослуг від 04 лютого 2019 року № 1025/16-5/15 про порушення, вчинені ТОВ «Веллфін» на ринку фінансових послуг.

У зв'язку з невиконанням вимог ухвал до позивача було застосовано захід процесуального примусу у вигляді накладення штрафу та зобов'язано надати апеляційному суду докази. Також було застосовано захід процесуального примусу у вигляді тимчасового вилучення належним чином завірених копій зазначених документів. Копію ухвали від 07 лютого 2022 року надіслано Солом'янському ВДВС м. Києва для виконання і ТОВ «Веллфін» до відома.

Старший державний виконавець ВДВС склав повідомлення про повернення виконавчого документа стягувачу без прийняття до виконання.

Ухвалою апеляційного суду від 19 вересня 2022 року повторно застосовано до позивача захід процесуального примусу у вигляді тимчасового вилучення належним чином завіреної копії зазначеного документа. Копію ухвали для негайного виконання направлено до Солом'янського ВДВС м. Києва.

Окремою ухвалою апеляційного суду від 26 квітня 2023 року доведено до відома Міністра юстиції України та прокурора міста Києва для відповідного реагування про виявлені факти, пов'язані з діями та бездіяльністю посадових осіб Солом'янського ВДВС м. Києва.

Окрему ухвалу мотивовано тим, що Солом'янський ВДВС м. Києва протиправно не виконав ухвали апеляційного суду про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, що зумовлює необхідність перевірки та правової оцінки дій та бездіяльності з вжиттям відповідних заходів реагування.

Постановою Верховного Суду окрему ухвалу апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення (частина третя статті 262 ЦПК України).

Вирішуючи питання про наявність підстав для постановлення окремої ухвали, апеляційний суд керувався тим, що дії та бездіяльність посадових осіб Солом'янського ВДВС м. Києва щодо невиконання ухвал апеляційного суду про застосування до ТОВ «Веллфін» заходу процесуального примусу у вигляді тимчасового вилучення документів, не відповідають приписам статей 19, 129-1 Конституції України, статей 143, 146 ЦПК України, статті 1, пунктів 1, 2, 3, 5, 7 частини першої статті 2, частини першої статті 13, частини першої, пункту 1 частини другої статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» та свідчать про створення з надуманих підстав, без урахування суті відповідних процесуальних рішень та особливостей їх виконання, штучних перешкод у розгляді апеляційним судом цивільної справи, про явну неповагу до суду та ігнорування посадовими особами процесуальних рішень і вимог суду.

Виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії (частина перша статті 18 Закону України «Про виконавче провадження»).

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець розпочинає примусове виконання рішення на підставі виконавчого документа, зазначеного у статті 3 цього Закону, зокрема, якщо виконавчий документ надійшов від суду у випадках, передбачених законом.

Відповідно до статті 146 ЦПК України у разі неподання письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом.

Ухвала про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

В контексті обставин, які слугували підставою для постановлення окремої ухвали, колегія суддів врахувала, що під час апеляційного перегляду справи, зважаючи на процесуальну необхідність в огляді документів, судом апеляційної інстанції двічі було постановлено ухвали про вжиття заходу процесуального примусу у вигляді тимчасового вилучення документів, які були направлені для виконання до Солом'янського ВДВС у м. Києві.

Колегія суддів Верховного Суду вважає, що ухвали апеляційного суду відповідали вимогам статті 146 ЦПК України. Правовий статус зазначеної ухвали як виконавчого документа передбачений частиною третьою статті 146 ЦПК України, а вимоги до його змісту – частиною другою указаної статті.

Верховний Суд погодився із висновками суду апеляційної інстанції, що суд, який застосовує захід процесуального примусу, зокрема тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, не може вважатись стягувачем у виконавчому провадженні, оскільки є державним органом, який здійснює правосуддя у справі і який видає виконавчий документ.

З урахуванням наведеного невиконання Солом'янським ВДВС ухвали суду, яка набрала законної сили і в силу прямої норми закону є виконавчим документом, який підлягає негайному примусовому виконанню, не узгоджується з наведеними приписами закону.

Також Верховний Суд зауважив, що тривале невиконання судового рішення, яке за своєю природою спрямоване на забезпечення повного й всебічного встановлення судом обставин справи та в силу вимог закону підлягає негайному виконанню, створює перешкоди суду у виконанні завдань цивільного судочинства – справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (частина перша статті 2 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 серпня 2023 року у справі № 299/2742/19 (провадження № 61-8287св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113236140>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2023. – 43с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua